

A döblecfalvi székel

(novella)

Hat esztendeje annak, hogy rábukkantam Bözödi Mátéra, s akkor is csupán véletlenségből. Márpedig nagy veszteség lett volna számomra, ha annak tudata és ismerete nélkül kellett volna itt hagynom ezt az elkorcsosult földi világot, hogy él még valahol ilyen ember is, mint Bözödi Máté.

Úgy július eleje táján néhány hetet Észak-Karolina nyugati csücskében töltöttem volt, ahol a Füstös-hegység fenyves borította kék gerincei lenyúlnak a völgyekig, hogy megmossák lábukat a sebes vízű patakokban. A rubinjairól és zafírjairól híres Cowey-völgy vadvizait horgásztam, mint egyetlen bolond, aki a csöndes tölgyerdők magányát többre becsülte a csillogó kavicsoknál, amiket aranyba foglalva ujján, nyakán s fülében visel a civilizált asszony nép.

A Cowey-völgy „galambvér” elnevezésű rubinja ugyanis jó ideje világhíres már, annyira, hogy a század elején Amerika legnagyobb ékszerészete húsz esztendőre kibérelte az egész terjedelmes völgy minden bányászati jogát, s többtucatnyi szakembert küldött föl a hegyekbe, hogy kutatnák föl a nagy értékű rubinok valódi lelőhelyét.

Mindaddig ugyanis csak hol itt, hol ott lelt valaki egy-egy élénkveres színű, körömnyi hosszúságú hatszögletű kavicsot a patakok vizében, mely fényesre csiszolva olyan árat hozott az ékszerpiacon, hogy százholdnyi termőföldet is meg lehetett vásárolni rajta. Kétségtelennek tűnt tehát a szakértők előtt, hogy a patakok vize sodorta le azokat a kavicsokat valahonnan, ki tudja, hány évezreddel ezelőtt. A szakemberek tehát keresték, kutatták a kis piros kavicsok eredetét húsz esztendőn keresztül, de hiába. A hegyek megőrizték a titkot. Végül is a húsz esztendő lejárta után a nagy ékszervállalat föladta a kutatást. A ritkán jelentkező, szétszórt leletek nem voltak elegendők ahhoz, hogy jövedelmező iparrá lehetett volna fejleszteni a rubin bányászatát, s a könnyebben lelhető zafír pedig, a rubin egyik szegényes testvére, minőségileg gyöngye volt, s nem fizetődött volna ki. Néhány korundumbánya létesült mindössze a környéken ennek a silány minőségű zafírnak az ipari fölhasználására, s a bányák vezetősége megengedte, hogy kíváncsi turisták néhány dolláros belépti díj ellenében turkáljanak a gépek által föltúrt kavicsban, s magukkal vigyék azt a néhány zafírt, amit lent, a pataknál rostaládikákban kimostak maguknak. Olykor rubinszilánkokra is bukkantak a kincskeresők, s évente egy-két valódi „galambvér”-kristály is akadt, s a szerencsés lelők képét lehozták a környékbeli lapok.

A hatvanas évek elejétől kezdve a föllendülő jólét a turisták százait hozta nyaranta a hegyek közé, s élelmes Cowey-völgyi gazdák, kik amúgy is nehezen kaparták elő a sovány hegyi talajból a mindennapi kenyeret, egymás után nyitották meg a rubin- és zafírbányákat a tavasztól őszi vakációzó városi népek számára. Ezek a bányák mindössze abból álltak, hogy építettek deszkából egy-egy hosszú vályút, abba bevezették zsilippel a legközelebbi patak vizét, ácsoltak két oldalra padokat melléje, föltúrták a kavicsos, agyagos, kiszáradt patakmedreket, megtöltöttek belőle naponta néhány száz vödört, s minden kincskeresőnek két-három dollárért a markába nyomtak egy-egy rostaládikót, leültették azzal a vályú melletti padra, ahol csücsülhetett, ameddig akart, s öt vödörként egy dollárjával moshatta kedvére a kavicsot. A kirándulók számára izgalmas szórakozás volt, a gazdák pedig több pénzt kerestek ezzel, mintha törökbúzával vesződtek volna. Minden kincskereső elébb-utóbb talált valamit, ha mást nem, egy repedt zafírdarabot, amit aztán néhány dollárért kicsiszoltak számára a közeli falvakban megtelepedett élelmes „szakemberek”, s jó pénzért még gyűrűbe is foglalták, hogy úgy vihesse haza a leletét. De olykor bizony értékes „csillagzafír” is került elő a vödörből, meg „galambvér” rubin, s ilyenkor nagydobra verték a hírt a bányás gazdák, hogy még több kincséhes vendéget csódítsenek oda.

Mikor én a hatvanas évek legvégén fölfedeztem, hogy egész Amerikában talán ott voltak a legjobb pisztrángászó patakok – mert mindenki más, kincset keresni gyűlt oda –, már több mint húsz „bánya” is működött ott, s olyan volt a völgy, mintha hetivásár lett volna minden kanyar mögött. Színes napernyők sorakoztak a hosszú deszkavályúk mentén, gépkocsik zakatoltak, emberek nyüzsögtek. De ha valamivel feljebb ment az ember, ahol már szétágazott a völgy, s az erdő védelmezőn borult a siető vizű patakocskák fölé, ott csönd volt már; szép, méltóságteljes csönd, amit csak egy-egy mókus fecsegése, harkály kopácsolása zavart meg időnként, vagy egy-egy gally reccsenése tovasiető vadkan, megugró szarvas csülke alatt.

Múlt év nyarán az Indian Run nevezetű mellékpatakocska egyik vadvirágos tisztásának a csücskén vertem sátrat, óriás bükkfák árnyékában. Apró vízesésekkel cifrázott, szeszélyes patak ez, mely helyenként mély, sötétzöld vizű gubóket rejteget mohos sziklák tövében, nagy pisztrángok kedvenc búvóhelyeit. Ösvény se vezet oda. Meredek, bozótos vadon szegélyezi a zúgó vizet, amin keresztül utat kell törjön magának az ember. Nem is jár arra senki, csak a magamfajta bolond. Na, meg Bözödi Máté, hiszen őrá kívánok szót ejteni.

Negyedik napot töltöttem odafönt. Pisztrángot ettem vadgombával minden áldott nap, s már kezdett elegendő lenni belőle.

Mikor reggel előbújtam a sátorból, a hajnali köd nem szállt alá a tisztásra, mint máskor, hanem fölemelkedett, s hályogot vont az égbolt kékjére. Különös, fülledt csönd nehezedett az erdőre. A pisztráng se mozdult. Esőre készült az idő, látni lehetett.

Kora délután sátrat bontottam, s éppen göngyölni kezdtem, hogy fölköthessem a hátizsákra, amikor meghallottam odafönt a kutya vonyítást. Magosról jött, s jobb kéz felől. Sziklák tornyosodtak ott a fák csúcsa fölött, tüskés szederrel benőtt bozontos sziklák. Mi az ördögöt kereshetett egy kutya odafönt? Jártam már arra két nappal azelőtt, gombakeresés közben. Még csak ösvény se volt ott sehol, nemhogy ház lehetett volna. Úttalan volt a hegy túlsó oldala is, medvék búvóhelye.

Fölkötöttem a sátrat a hátizsákra, hátamra vetettem, s a kutya még mindég vonyított. Elnyújtott, panaszos vonyítása volt. Bajt hirdető vonyítása. Medvecsapdába esett volna a szerencsétlen állat? Hallgattam a kutyát odafönt. Aztán kezembe vettem a szétszedett, tokba csomagolt horgászbotot, s megindultam a hang felé.

Hosszadalmas, nehéz kapaszkodás volt. Hetven után már érzi az ember a hegyet. Egy óra is beletelt, talán több is, mire fölértem a sziklák alá. Az égbolt is elszürkült közben. Szellő se mozdult, s a fülledt melegben megizzadt rajtam az ing. Az utolsó kis forrást is magam mögött hagytam, s a patak zsongása alig hallatszott már odalentről. Megritkult előttem a bozót, s nyirkos, moha lepte sziklák tornyosultak mindenfele. Mély odvaikban sötét árnyék lapult. Messze, valahol megdörrent az ég. S a kutya még mindég ott vonyított fölöttem valahol.

Megmászhatatlan, meredek sziklafalat kellett megkerülnöm, s ahogy keresztülgázoltam egy szederbozót, s áttornáztam magam néhány tarajos sziklán, zárt katlanban leltem magam. Alattam zöld füves tisztásocska közepén forrás csobogott. A forrás körül néhány fehértörzszű nyírfa, aztán újra csak sziklák, mindenfele. S a kutya ott vonyított fölöttem a sziklák között. Alig lehetett szál lépésnyire. Kapaszkodni kezdtem a hang irányába. Biztos voltam már abban, hogy medvecsapdába eshetett a kutya, mert éppen ilyen elérhetetlen helyekre rejtik el csapdáikat a gonoszak.

Mire ziháló tüdővel fölértem a peremre, arcomon éreztem az első csöpp esőt. Aztán megláttam a kutyát is. Nagy, csontos, fekete kutya volt. Ott ült egy domború kis sziklán, nyakát előre nyújtva, fejét égnek emelve és vonyított. Nem volt csapdában. Nem látszott, hogy bármi baja is lett volna. Csak vonyított. Aztán szagot kaphatott, mert hirtelen abbahagyta a vonyítást, és felém fordult. Egy pillanatig csak nézett reám, szinte hitetlenül, aztán lábra szökött és ugatni kezdett. Nem haragosan, inkább csaholva. Farka is ide-oda mozdult, mintha csóválni szeretne volna örömeiben, de valami mélységes aggodalom megakadályozta ebben.

– Mi a baj, kutya? – szoltam hozzá, s léptem néhányat feléje.

Hangomnak mintha megörvendett volna az állat, mert egyszerre csak csóválni kezdte a farkát bolondul, s ugatása is hangosabb lett, csahosabb.

– Hallgass már, az Isten megáldjon – szólalt meg valahol a kutya mögött egy rekedt hang magyarul.

Két ugrással ott voltam a kutya mellett. Alig tíz lépéssel odébb, a domború hátú szikla mögötti mohás gödörben egy ember feküdt, elnyúlva, a hasán. Mellette csákány s egyéb holmi, szétszórta. Egyik lába behajlítva, szabadon, de a másik jókora sziklakő alá ékelve.

Leugrottam a gödörbe, az ember mellé. Arcát őszülő sörtés szakáll borította. Kopaszodó, földetlen fején alvadt vér sötétedett. Nagyon dörrent fölöttünk az ég, és súlyos cseppek koppantak a sziklákon. Szó nélkül nekiestem a lábára nehezedő sziklakőnek. Nem mozdult.

– A keserűségedet...! – szakadt föl belőlem a szó.

A hasán fekvő ember felém fordított bozontos arca mintha földerült volna kissé.

– Ne erőlködjék! – mondta gyöngye hangon, mint, aki fájdalommal küzd. – Odébb talál egy baltát. Tova lent van néhány fa, vágjon ki egy jó rúdnak valót közülük. Bükköt, ha lehet. A nyír meghajlik...

Megleltem a baltát, s a fákat is lentebb. Kivágtam egy fiatal bükköt, rúddá faragtam, jó négyméteresre, s igyekeztem vissza. Az eső már ott volt a nyakunkon, s eltakarta alattunk a völgyet.

Beékeltem a rúd végét a sziklakő alá. A nagy, csontos, fekete kutya izgatottan figyelte minden mozdulatomat.

– Mihelyt megemelem a követ, húzza ki a lábát! – mondtam.

Az ember nyögött egyet.

– Ha tudom. Tegnap óta vagyok itt, s úgy elzsibbadtam már, hogy azt se tudom: vagyok-e, vagy nem...

De mihelyt a rúd emelt egyet az ormótlan nagy kövön, kisuvasztotta mégis alóla a lábát.

– Ejszen nem törött el – vigyorgott reám, de arca eltorzult a fájdalomtól.

Megtapogattam a lábát. Zúzott volt, és véres, s bokában dagadt. De törésnek nyoma se látszott. Az eső zuhogott már akkor. Szemem megakadt egy barlangüregben, valami ötvenlépésnyire. Hóna alá nyúltam, s fölemeltem valahogy a magyart.

– Beviszem abba az üregbe – mondtam neki. – Rá tud-e állani a jó lábára?

– Tud az ember sok mindent, ha muszáj – felelte nyögve, s hangsúlyozása megcsiklandozta a fületem.

– Székelyföldről való?

– Biza Udvarhelyről – felelte, s ránehezedett a vállamra.

Lassan, kínlódva elértük az üreget. A kutya előttünk szaladt, s úgy telepedett meg a barlangban, mint aki hazatért. Tágas, szép barlang volt, száraz. S nagyobb, mint amilyennek kívülről látszott. Fal mentében mohából almozott fekhely, pokróc, hátizsák, kulacs.

– Maga tanyázik itt? – kérdeztem kissé esetlenül.

– Nem is a román király – nyögte, s lehuppant a fekhelyre.

– Mi a fenének?

– Magam gondja ez – felelte, s szeme megszőkölt gyanakodva. – S magát meg mi szél fúttá?

– Horgásztam odalent, s meghallám a kutyát – vallottam be az igazat.

Az ember magosra húzta borzos szemöldökeit.

– Horgászott, he? A kisujjával?

– Elhullattam valahol odakint – feleltem kissé bosszúsan, és lefejtettem magamról a hátizsákot – mutassam meg a horgászjegyemet?

– Na azért nem kell mindjárt neheztelni – morogta a magyar szégyenkezve, s tapogatni kezdte a lábát. Kint verte az eső a sziklákat, s villámok fénye cikázott.

Lekuporodtam melléje, s lefejtettem sérült lábáról a hegymászó bakancsot, harisnyát, nadrágszárát, s kulacs vizével kimostam a zúzódás okozta sebeket. Dagadt volt a boka, s gonoszul kék, de nem volt törött csont. Hátzísákomból előkotortam a pálinkás üveget, s öntöttem belőle a kimosott sebekre. Az ember sziszegett, de tűrte.

– Innék is belőle, ha megkínálna – mondta utána. – Amikor hegyet járok, nem hozok magammal. De most biza jól esne.

Odanyújtottam neki az üveget, s jót húzott belőle.

– Amerikánus ital – mondta, s kiköpte szájából az ízet –, közel se jár a jóféle szilvaléhez.

– Megelégednék fenyővízzel is – toldottam a szaván.

Jól megnézett erre, aztán kinyújtotta a kezét.

– Bözödi Máté vagyok – mondta –, s tiszta csuda, ahogy megmenté az életemet. Maga nélkül odavesztem volna – tette hozzá.

– Kutyájának köszönje, ne nekem – adtam vissza a szót –, ha ő nem ad hírt, azt se tudtam volna, hogy bolond jár idefönt! – ütöttem el tréfával a dolgot. Aztán kezét fogtunk, s megmondtam én is a nevemet. Csontos keze volt, kemény fogású.

– Tán nem az író?

– De az.

– Hogy a suly...! – álmélkodott el Bözödi Máté, aztán elengedte a kezemet, s a kutyájára nézett, amelyik ott feküdt a fekvőhely végében.

– Te Burkus, te – mondta a kutyának – mindég tudtam, hogy eszes jószág vagy, de hogy ennyi sok eszed van, azt mégse hittem volna! Nemcsak az életemet mentetted meg, de ide csaltad az egyetlen embert ezen a földön, akivel régen szerettem volna már szót váltani! Külön csontot kapsz ezért, mihelyt hazaérünk – tette hozzá, aztán felém fordult: – Most azonban együnk, ami akad, mert bizony megehültem a nagy kő alatt! Lássá-e azt a hátzísákot, író úr? Van abban jóféle kenyér meg füstölt szalonna meg olyan otthonsült rozskenyér volt ott, amilyent nem ettem évtizedek óta. Falatoztunk, s odakint esett az eső.

– Nem hittem volna, hogy földire lelek idefönt – kezdtem el a szót, hogy mondjak valamit.

– Azt hitte, hogy csak magának van esze, mi? – nyögött föl mellettem a székely, két harapás között.

– Valamiből élni is kell – békítettem a dolgon – s munkát lelni nehéz, ahol nincs.

– Attól függ, mit keres az ember – jegyezte meg bölcsen az udvarhelyi.

– S maga mit keres? – firtattam.

– Én jövődőt.

– Itt, a hegyen?

– Nagyobbára – felelte vigyázva, mint aki igyekszik kurtára fogni a nyelvét, hogy el ne szaladjon. – Házam azonban odalent vagyon, túloldalon, a völgyben. Döblecről nevezett faluban. Pamkinnak ejtik itt. Immár biza huszonkilenc esztendeje fútt ide a nagy szél.

– Engem is – mondtam –, csak hogy nem ide.

Falatoztunk, s kint esett az eső. Súlyosan, sötéten ülték meg a fellegek a világot. Mikor végeztünk a szalonnázással, húztunk rá egy-egy kortyot az amerikánus pálinkából. Hűvös szél fútt be a barlangba, nyirkos, esőszagú.

– Tűz se ártana – néztem körül a félsötétben. – Miként van az, hogy maga itt tanyázik, s székely ember létére nincs egy maréknyi tűzrevalója se?

– Oka van annak – felelte Bözödi Máté csöndesen –, s szót váltunk majd arról is. Előbb azonban hadd mondjak valamit! Nincs sietős útja, igaz-e?

– Ráérek – feleltem. – Ha majd eláll az eső, leviszem valamiként. De addig egy kis tűz bizony nem ártana...

– Mondottam már, hogy szót váltunk arról is – morogta türelmetlenül a pokrócon heverő székegy. – Tüzet azonban nem tehetünk itt, legyen ez elegendő mostanra. Valamikor olvastam magától egy írást, nem is nagyon régen, valamelyik idekinti magyar újságocskában. Arról szólt abban, hogy miképpen maradjon meg magyarnak a magyar idegen földön. Emlékszik-e? Azt hiszem, magyarságtudatnak nevezte volt abban író úr a megmaradás titkát. Nos, megmondom őszintén: több mindent olvastam már magától, s általában egyezem azzal, amit papírra vet. De ebben az egyben nem adhatok igazat.

Elhallgatott egy pillanatra, mint aki a szavak közt válogat. Nyelt egy nagyot, s mély lélegzetet vett.

– Nem kívánom megsérteni – folytatta elszántan –, de az igazság az, hogy sokan voltak már, akik tudták jól, hogy magyarnak teremté őket az Úristen, amikor belekezdtek az életbe, de mire befejezték, bizony, mégiscsak megfélemedtek róla. Lám, a tudás nem elég ám, író úr, mert a tudás, az csak a fejben van, s aszerint változik, ahogy megtöltjük egyébvel. Látja ezt a kulacsot? Volt már ebben bor is, pálinka is, s most mégis csak víz van benne, s abból is kevés, mert elhasználtuk. Magyarnak lenni érzés dolga, s az érzés gyökere a szívben van, nem a fejben. Van dohány magánál?

– Nem szivarozok már esztendő óta – vallottam be.

– Engem is eltiltott tőle az a buta doktor – morogta Böződi Máté –, de én biza csak rágyújtok olykor-olykor, mert jólesik. De ide föl nem hozok magammal, mert messzire elviszi a füst szagát a szél. Pedig most jól esne. S épeszű ember nem vetődik erre-fele ilyen időben...

Mély lélegzetet vett, aztán folytatta:

– Amint mondottam volt, idestova harminc esztendeje annak, hogy ide kerültem. Három gyermekkel s két leánykával. Hűségesszonyomat még német földön vesztettem volt el, a táborban. Isten nyugosztalja szegénykét...

Néhány pillanatig csönd volt a szavai után. A kutya valahol mögöttünk nyalta magáról a vizet, s odakint verte a sziklákat az eső.

– Nem könnyű férfiembernek egymagában öt apró cseléddel. Bár a legidősebb fiam tizenhat volt már akkor, s Amáli leányom tizennégy. Ő főzött reánk egymagában. Nem volt könnyű dolga szegénykének.

Sóhajtott.

– Vasesztergályos voltam odahaza. Itt egy fűrésztelepnél adtak állást. Szolgáltam is a Zikgráfot becsülettel tizenhét esztendőn keresztül. Ez a neve a deszkásnak, akié a fűrész. Közben fölneveltem gyermekeimet, a lányokat férjhez adtam, a fiúkat elindítottam a célszerűség útján, s közben tanoltam magamnak új mesterséget is, amiben több jövődőlátás volt, mint a gépjavításban. Nem is csalatkoztam ebben. De előbb hadd beszéljek a célszerűség dolgáról, mert hiszen erről szoltam volt először. A magyarságtudatról meg arról, ami a szívben kell legyen ahhoz, hogy érjen is valamit az a tudat.

– Tűnődött-e már az író úr azon, hogy micsoda mesterségbeliek igazgatják manapság a világ dolgait? Régen minálunk grófok s más nagyurak tették ezt, amennyire tették, s amikor ráérték. De azóta, bizony, sok minden változott. Vakarja csak meg kissé ezeket az amerikusokat, akik ma tova fönt, Washingtonban kormányozzák ezt a barom nagy országot, s döntik el népek sorsát két pohár sör között. Politikán kívül mi a mesterségük? Ügyvédek azok, bizony, egytől egyig! Így aztán elsőszülött fiamat ügyvédnek parancsoltam, atyai szóval, bár ő inkább mérnök kívánt volna lenni. Mérnök! Minden második éhenkórász mérnök manapság. Annyi van belőlük, mint bóha a kutyán! Magyar számára nem hasznot hozó mesterség az. Politikába kell menjen az, aki nem csupán tudni, de szolgálni is kívánja a maga magyarságát. Ész és szív együttesen ezt vallják kívánatosnak! Így aztán Máté fiam, ki nevetem viseli, ügyvéddé lett, s útban van Washington felé. Máris itt Észak-Karolinán belül szolgálja járásunkat, de innen már csak egy békaugrás a kongresszusig, igaz? S tudja-e hogy nincs ottan még egyetlen egy magyar sem? Lengyel, ukrán, német, francia, zsidó, van belőlük tucatjával. De magyar? Nahát, lesz az is, hamarosan! Mert az én Mátém becsületes, tisztességes, egyenes ember, s ma ilyenre van szüksége nemcsak ennek az országnak, de az

egész emberi világnak! S legfőképpen nekünk, szegény magyaroknak... Van-e még egy kortyra való abban az üvegben?

Volt még, s húztunk is belőle mindketten.

– Hát így az egyik fiam, az idősebbik – folytatta Bözödi Máté. – Politikust csináltam belőle, hogy szavunk legyen a világban. Politika mellett azonban pénzre is van szükség, igaz-e? Mert ha föl is szabadítják a politikusok valamikor a mi népünket odahaza, mit tudnak a szerencsétlenek tenni üres tarisznyával a vállukon s koldusbottal a kezükben? Ipar kell oda, kereskedelem meg mifene, amiből pénzt lehessen fejni, mint tejet a tehénből! S ha nekünk nem lesz hozzá módunk, újra csak el kell adjuk testünket-lelkünket másoknak, s azok szüretelnek majd megint, nem mi! Így aztán második fiamot, Mihált, erre az útra tettem reá. Ekonomi. Így nevezik ezt itten. Komputermasínával számítani ki, hogy mi hasznos, és mi nem. Miből lehet pénzt csinálni, s mibe lehet azt a pénzt beletenni, hogy még több pénz legyen belőle. Mert maga a pénz is fontos, de még fontosabb ám az, hogy mit kezdjünk vele? Országok bukhatnak el ezen, s országok emelkednek föl! Márpedig reánk, magyarokra nagyon is reánk fér egy kis emelkedés. Nézze csak, író úr, a zsidókat. Mint menekültek kezdték ám azok is, szétszórva a világ minden részébe, s kőberes szekérből árulták a holmit, míg csak minden bank az övék nem lett, s akkor egyszerűen visszavásárolták maguknak Zsidóországot, amit annak idején fegyverrel megvédelmezni nem voltak képesek! Miért lennének mi hitványabbak, mint ők?

– Így aztán Mihál fiam New Yorkban szorgoskodik ma mint valamiféle szakértő egy nagy banknál. Hogy mit mível ott, azt ne kérdezze tőlem, mert én, bizony, nem tudnám megmondani. Agyafúrt dolgok ezek. No, de harmadik fiam, Áronka, az is sokra vitte. Múlt évben nyerte el a doktorátusát. Kellett ez, hogy súlyt adjon a tekintélyinek. Mert őkelme bizony Bostonban tanárokodik. Egyetemen. Világtörténelmet tanít. Hogy miért? Megmondom én azt is. Van-e még abban az üvegben?

Volt. Húztunk is belőle újra, mindketten. Bözödi Máté megtörölte utána a száját a keze fejével, s folytatta:

– Valamikor jó húsz évvel ezelőtt maga tartott volt egy beszédet valahol itt, Amerikában. Abban a kis magyar hetilapocskában olvastam arról is. Maga azt mondta volt abban a beszédében, hogy Magyarország sírját cseh, román, német és francia egyetemi tanárok ásták meg, még jócskán az első világháború előtt, s mi, magyarok tétlenül elnéztük, hogy hazugságokat nyomtassanak ellenünk a könyveikbe, s azokból tanítsák a fiatalokat. Mikor aztán fölnövekedett az a nemzedék, amelyik ezekből a könyvekből tanulta meg a világot, szétdarabolta ezeréves hazánkat, s odalökött bennünket ebek harmincadjára abban a hitben, hogy igazságot cselekszik.

– Megakadt ez bennem, lássa, mint szálka a torokban. Magam is láttam tankönyveket, amiket fiaim hoztak volt haza az iskolából, s amikben cigányoknak neveztek bennünket, s azt hazudták rólunk, hogy vad csorda voltunk, amikor odaérkeztünk, s elvettük a mások országát, s leigáztunk mindenkit, akit ott találtunk...! Még azt is olvastam ott, hogy magyarrá erőszakoltuk a betelepedett olájakat! Bárcsak megtettük volna, hallja-e...? Jó, na. Sokat tűnődtem én ezeken, lássa. S mondtam magamnak: Máté, ha ezeknek a semmirevalóknak sikerült hamis tudományok tanításával ide juttatni bennünket, mi akadályoz meg minket abban, hogy az igazság tanításával helyre ne billentsük a hibát? S azt mondtam a fiamnak: Áronka, te, professzorságot tanolsz magadnak, érted? S megtanítod a serdülőket az igazságra. Nem tetszett ám neki az elhatározás, mert orvosdoktor kívánt volna lenni. Azok többet keresnek, mint az egyetemi tanárok, vetette ellenem, s emberéletet is mentenek! Hadd az emberéletmentést másokra, feleltem én erre, te a nemzetünket mented, s punktum! Így aztán történelmet tanít ma Áronka fiam, igaz történelmet, s tankönyveket is ír hozzá.

Néhány pillanatig hallgattuk az esőt ott a barlang homályában, aztán Bözödi Máté nagyot sóhajtott újra.

– Hát így van ez, író úr. Amint mondtam volt: annak tudása, hogy magyarok vagyunk, korántsem elég. Tennünk is kell valamit. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha a fej mellett a szív is hozzájárul a magyarságunkhoz. Bevallom, kissé elszomorít olykor, hogy onokáim, kik nevemet viselik, már Bozodájnak nevezik magukat, s a magyar szót meg se értik. Mindhárom fiam angol beszédű asszonyt vett magához, mert, bizony, magyar nem akadt a közelükben. Viszont hiába cserélt nevet a két leányom – Amálit, az idősebbiket miszisz Makkojnak nevezik

ma, s járási bíró az ura, Ildikó meg egy Flannigán nevezetű biztosítóhoz ment volt feleségül –, de a kis Makkojok s a kis Flannigánok úgy beszélnek ám magyarul, mintha csak Udvarhelyen nevelkedtek volna. Hiába, na, a nyelv az asszonynépet követi. Tudjuk ezt mi, ugye, még odahazulról...? Fontos azonban mégis csak az, hogy a fej meg a szív együtt legyenek, s magyarnak tudják s érezzék magukat. A nyelv, az egymagában, bizony, keveset jelent idekint...

Kibámultunk a barlangból. Szürke volt a világ. De az eső már csak permetezett, s a sziklák fölött ritkulni kezdtek a fellegek. Fehér párákat leheltek alant a katlanok.

– Szép családja van, tartsa meg az Isten – mondtam, hogy megtörjem a csöndet, mely körénk nehezedett, mintha ólomból lett volna –, de azt még mindég nem mondta meg, hogy mi az ördögöt keres itt, ahol még a madár se jár, s miként hengeredett az a nagy sziklakő a lábára? Mert magától még a kő se mozdul, igaz-e?

– Hát igaznak, igaz – ismerte be vonakodva – csákánnyal mozdítottam ki helyéből, s esetlen voltam...

– Tán nem kincset keresett alatta? – tréfálkoztam.

De Bözödi Máté nem vette tréfának a szavamat. Arca elborult tőle, s szeme nyugtalanul fürkészte arcomat a homályban.

– Hosszú sora van ennek – mondta lassan – s ha már megmenté az életemet, jussa van ahhoz, hogy titok ne maradjon köztünk. Kincskereső lettem, úgy, ahogy mondta.

Keze benyúlt a nadrágja zsebébe, s mikor kihúzta onnan, valami volt a markában. Felém nyújtotta az öklét, s lassan kinyitotta. Nehány apró kavics volt a tenyerén.

– Tudja-e, író úr, mi ez?

Közelebb hajoltam, hogy jobban lássak a barlang homályában.

– Sötét van – mondtam –, csak kavicsokat látok.

– Azt hát – kuncogott az ember hamiskásan, s először láttam bujkáló mosolyt borostás arcán – kavicsok ezek. De nem mindennapi kavicsok, hallja-e? Ezekből csiszolják elő a rubint, amit úriasszonyok gyűrűben viselnek, az ám... fogja, na! Vigye haza emlékebe! Még így csiszolatlanul is megérnek néhány száz dollárt darabonként. Mert én csak a színe-javát választom, a többit ott hagyom. Fogja, na, ne bántson meg azzal, hogy visszautasítja, amit jó szívvel adok!

Kivettem tenyeréből a kavicsokat, s a barlang szája felé fordultam velök, hogy jobban láthassak. Szabályos kis hatszögletű kövecskék voltak, sötét színűek, súlyosak.

– Köszönöm – motyogtam esetlenül.

– A köszönetmondás engem illet – hátrította el a szavamat –, csak azt az egyet kérem, hogy ne mondja meg senkinek, kitől kapta ezeket, s hol...

– Ha úgy kívánja...

– Így kívánom, s okom van hozzá – mondta Bözödi Máté halálos komolyan, s lehalkította a hangját suttogóra. – Megtaláltam, lássa, amit annyi tanolt ember évtizedeken át hiába keresett. A Kavi-völgy rubinjának az eredetét. Annyi van itt, hogy megér egy országot!

Csönd volt. Csak az ember szaggatott lélegzetét lehetett hallani a homályban.

– Említém már, hogy foglalkozást cseréltem – folytatta Bözödi Máté –, megtanoltam a drágakőcsiszolás mesterségét. Nem volt nehéz. Boltot nyitottam magam is, mint mások, s hamarosan volt munkám bőven. Mert én, lássa, nem csaptam be azokat a városi turistákat, akik hozzám jöttek. Ha értéktelen szemetet találtak, megmondtam nekik, hogy nem érdemes húsz dollárt ráköltetni a csiszolásra. De ha jó követ hoztak, azt kidolgoztam nekik, s nem cseréltem föl haszontalanra, mint mások.

– De kezdettől fogva birizgált bennem a kíváncsiság, hogy hol is lehet az a titkos rubinlerakat, amit annyi tudós mérnökember nem volt képes fél évszázad során se megtalálni? Mert hogy valahol lennie kellett, az bizonyosnak látszott. Azoknak a rubinoknak, amiket odalent a völgyben elszórva találnak a kavics között, valahonnan jönniök kellett, az bizonyosnak látszott. Azokat valahonnan odamosta a víz. A könyvtárban lévő könyvekből

megtudtam azt is, hogy rubin nem fordult elő kis leletekben. Ahol van, ott sok van. Megtudtam a könyvekből azt is, hogy a rubin az valójában korundúm kő, akárcsak a zafír, mindössze hogy a föld felületének az átalakulása, a hegyek gyűrődése nagyobb hőségnek és nyomásnak teszi ki, s így préseli rubinná. Jó, na. Egy napon tejet forraltam magamnak, s a forró tejet csuporba töltöttem, de mert forró volt, hát várnom kellett, hogy hűljön kissé. Ahogy a tej hűlt a csuporban, bőrt eresztett a tetején, mint mindég. S mert jobb dolgom nem volt, hát figyeltem, ahogy a ráncok alakulni kezdtek a tej felszínén. S egyszerre csak az eszembe villant: nocsak, éppen így formálódtak a hegyek is a föld felszínén, sok százezer évvel ezelőtt!

– Figyeltem hát a csupor tej tetején a gyűrődéseket. Hegygerincek alakulását, mellékgerinceket, völgyek mélyülését... S akkor egyszerre csak furcsa dolgot láttam! Ahogy a völgyek mélyülni kezdtek a tej felszínén, egyszerre csak rándult egyet az egész fölület, s új ráncok keletkeztek, sokszor keresztben az előbbiekre! Megtörtek a gerincvonalak, elferdültek, s akkor egyszerre csak megértettem a titkot! Miért nem találták meg a tudós urak a rubinbányát, amit annyira kerestek!

– Gondoljon csak erre, író úr: itt van egy hegy, s benne egy rubinréteg. Ahogy az idő telik, a hegyről lecsorgó vizek mossák a rubint alá a völgybe. Évezredekken keresztül. De aztán egyszerre csak megbolondul újra a föld, mint a kihűlt tej felszíne, s új ráncokat vet. S az új ráncok egyike elzárja a rubinréteget a völgytől. Na most, akik meglelik lent a völgyben a régen lemosott rubinkavicsokat, és tudni kívánják, hogy honnan hozta azokat a víz, egyszerűen kutatni kezdik a lefutó patakok és csermelyek medrét, föl a forrásokig. Sőt: azokon is fölül, ahonnan az eső vagy a hólé lemoshat valamit. De ennél tovább már nem mennek, mert nem látnak máshol lehetőséget. Engem azonban a csupor tej megtanított arra, hogy bőven vannak más lehetőségek is. Elkezdtem tehát a magam kutatását ott, ahol azt mások abbahagyták. Öt éven át vallattam ezt a hegyet, míg megtaláltam, amit kerestem. Hat évvel ezelőtt. Még a gyermekeim se tudnak róla. Senki...

– Ha nem vetődtem volna erre – szakítottam félbe a szavát –, vagy ha a kutya nem vonyította volna világgá a bajt, megmaradt volna titoknak továbbra is...

Arcomon éreztem a szemét. Sötét volt már, de a szeme szúrta.

– A bank szekrényében van egy lezárt boríték – mondta lassan –, az van ráírva, hogy csak akkor szabad hozzányúlni, amikor Erdély fölszabadul. Akkor pedig oda kell adni azt a három püspöknek, katolikusnak, reformátusnak és unitáriusnak, a háromnak együtt. S abban a borítékban van a térkép. Az utasítás a térkép mellett pedig arról szól, hogy a rubinnal, ami ott van, vissza kell vásárolni Erdélyt a románoktól. Holdanként, házanként, utcánként, mindegy, hogy mibe kerül. Futja a rubinból mindenre. A bankszekrényben máris van a levél mellett három kis zsákocská, mindegyikben kétszázötven első osztályú kifaragott, kicsiszolt rubin, s hamarosan ott lesz a negyedik is, ha Isten megsegít. Testvérek között is négymillió dollár. Régi szép hazám, Erdély s a székely nép jövődjére... De ejszen ideje, hogy mozduljunk, író úr. Az eső is elállt. S ha nem igyekszünk, ránk sötétedik. Ha fölsegít a gerincig, onnan már hazabicegek egymagamban is.

Az eső valóban elállt odakint, s nyugat felől kékülni kezdett az ég. Nyugvóban volt a nap, s tisztára mosott aranyöprűjével a sziklák taraját söpörte.

Lábra segítettem Böződi Mátét.

– Pokróc, szerszám maradhat – mondta – a hátizsákot magamra veszem.

Rásegítettem azt is.

– A botom ott van hátul valahol – bökött ujjával a barlang belsejébe.

Megleltem azt is. Bükkfából való, kézzel faragott bot volt, jókora gyökérbunkóval a végiben.

Böződi Máté megmarkolta a bunkót, s kibicegett a barlangból. A kutya farkcsóválva előre szaladt.

– A gerincig elsegíthet – nézett vissza reám az udvarhelyi –, van odáig néhány csúnya hely, ahol nem lesz elég a bot.

Meredek sziklatarajok voltak azok a „csúnya helyek”, ahova csak kapaszkodni lehetett, s azt se könnyűszerrel. Szerencsére volt kötél is a Böződi Máté hátizsákjában, amit derekára

köthettem, s annál fogva húztam föl nagy nehezen dagadt lábával. Mire fölértünk a sziklagerinc élére, már lenyugodott a nap is. Odatúl erdő sűrűsödött.

– Innentől már megleszek magamban is – nyújtotta Máté a kezét – ösmerek én itt már minden bokrot. S maga is leér sötétedésig, ha jól kilép! Hát Isten, Isten!

Kezet fogtunk.

– Amit pedig a rubinokról mondtam, azt felejtse el – mosolygott reám hamisan –, mese volt az egész. Időtöltés. Jólesik elképzelni azt, amire vágyakozik az ember, igaz-e?

Azzal már hátat is fordított, s indult alá, bicegve, botjára támaszkodva az erdő felé, sarkában a nagy, fekete kutyával. Perc alatt elnyelték a fák, mintha soha ott se lett volna.

Késő éjszakára érkeztem csak vissza a szállodámba, s délig aludtam. Mikor fölébredtem, úgy tűnt, mintha csak álmodtam volna az egészet. Ázott ruhám, bakancsom s hiányzó horgászbótom azonban valóság volt. Így aztán ettem valamit, s kocsiba ültem, hogy fölkeressem Döblecfalvát, s benne egy bizonyos Bözödi Mátét, ha valóban volt ilyen.

Volt. Alig tértem le a kanyargós műútról egy keskeny kavicsútra, melynek torkában ott hirdette a tábla, hogy Pumpkintown, amikor már föl is tűnt az út szélén egy deszkabódé, amelyik fölött ez állt: „Mat Bozodi – Master Craftsman”. S alatta angolul: „Adok, veszek, csiszolok mindenféle drágaköveket”. A bódé árnyékában ott hevert elnyúlva a nagy, fekete kutya.

Behajtottam a kocsik részére készített laposra. Csupán egy ütődött vén Ford szomorkodott ott, más semmi. Kiszálltam. A kutya fölemelte a fejét, megnézett, mozdított egyet-kettőt a farkán, s aludt tovább.

Benyitottam a deszkaajtón. Ott ült az emberem egy kis asztalka mögött, ékszerész-nagyítóval a szemén, előtte sercegő csiszológép. Fölnézett. Leállította a berregő masinát, de ülve maradt. Arcán nem látszott se öröm, se bosszúság, semmi. Mintha idegen lettem volna.

– What can I do for you? – kérdezte szögletes székely angolsággal.

Közelebb léptem hozzá. Előkotortam zsebemből a rubinokat, s odatettem elébe az asztalkára.

– Ezek miatt jöttem – mondtam magyarul.

– Hé, maga magyar? – lepődött meg a székelyem.

– Még mindég – feleltem kurtán, mert bosszantott a színészkedés.

Nagyítójával a kövek fölé hajolt.

– Aha, aha... nem rossz kövek. Hol találta ezeket? Vagy vásárolta?

Egyenesen a szemébe néztem.

– Magától kaptam, Bözödi, jól tudja! – szakadt föl belőlem a bosszúság. – Minek ez a cirkusz?

– Tőlem? – vigyorgott rám az ember. – Valamilyünk részeg lehetett, s én, tudom, nem ittam két hónapja...!

Lenéztem az asztal alá. Bal lába be volt bonyálva.

– S a lábával mi történt? – kérdeztem keményen.

– Megcsúsztam egy kövön, s kibicsaklott a bokám – felelte gyorsan –, semmi az egész... Well? Mit akar a kövekkel? Húsz dollárért darabját kidolgozom kabusonra. Amit facetolni lehet, az negyvenbe kerül. Lássuk csak, hány darab van itt... egy... kettő... három...

Sarkon fordultam, s otthagytam. Vissza se néztem bosszúságomban. Másnap letelt a szabadság, s haza kellett térnem. Sok dolgom közepette hamarosan meg is feledkeztem a barlangbeli kalandról, s ha eszembe is villant olykor, elhessegettem magamtól, mint egy félbolonddal való találkozást.

Három hónappal később azonban kis csomagot hozott a posta, s amikor kibontottam, kilenc vattába göngyölt, vérpirosan csillogó, gyönyörű rubin került elő belőle. Kis darab papíros is jött velük.

„Bocsánat a késésért, író úr – mondták a szögletes betűk –, meg a bosszúságért, amit okoztam. A kövek jók. Tisztelő híve – Bözödi Máté”.

Mindez hat esztendeje történt. Ezen a nyáron újra arra jártam, s a kíváncsiság elvitt a pumpkintowni útkereszteződéshez. A bódé még mindég ott állt a kis domb laposán, de új fölirat ékeskedett rajta: „Adam’s Gem Shop”

Hosszú, zsíros hajú, szakállas, félmeztelen fiatalember fogadott odabent.

– Mister Bozodáj? – felelte a kérdéseimre. – Már három éve abbahagyta a businessst.

– Elköltözött? – kérdeztem.

– Nem messzire – felelte a hosszú hajú –, ott él fönt a hegyen – ujjával a Cowey gerince felé bökött –, megvásárolt valami ötszáz holdat odafönt, értéktelen sziklákat nagyobbára, bekerítette az egész területet, s házat is építtetett magának reá.

– Jól mehetett a csiszoló üzlet – jegyeztem meg.

Az csak legyintett erre.

– A fiai vásárolták meg számára azt a hegyet, azoknak van pénzük elég. Az öreg hanki – tette hozzá –, annak valami baja van itt... – ujjával a fejére bökött –, az utolsó évben már nem is vállalt munkát senkitől. Minden customert elkergetett azzal, hogy nem ér reá. Egész nap, s olykor éjszaka is csiszolt, csiszolt idebent, de hogy mit, az ördög tudja, mert senki se hozott már csiszolnivalót ide. Úgy elidegenített mindenkit, hogy fél évembe került, míg lábra állítottam az üzletet. Megbolondult a vén hanki. Ismerte?

– Csiszolt nekem is néhány követ, évekkal ezelőtt – tértem ki a kérdés elől –, jó munkát végzett.

– Ha van csiszolni valója, elvégzem azt én is, még jobban – buzgólkodott a hosszú hajú.

– Észben tartom – ígértem meg, s kiléptem a bódéból.

A műút túlsó oldalán elkezdtem sorra venni a hegyre vezető kavicsutakat, s azokon is minden elágazást kipróbáltam. Estig gyötrődtem ezzel, kétszer el is akadtam, de minden út másféle vezetett, s nem föl a tetőre. Másnap újra kezdtem a keresést, s ez alkalommal a túlsó oldalról. Dél tájban mellém állt a szerencse. Egy magosan fekvő, kivénült farmocskához vitt föl az egyik keskeny, kanyargó dűlőút. Egyszerű, vén faház volt, mohás, otthon készült zsindeletetővel, düledező tornáccal. Mögötte roskadozó csűr kis veteményeskert, néhány gyümölcsfa, néhány holdnyi bekerített legelő a meredek hegyoldalban, s azon két tehén, néhány növendékjóság.

Az út a házig vezetett, s ott véget is ért. Be kellett hajtanom az udvarra, hogy megfordulhassak, s már éppen fordulni kezdtem, amikor szemem megakadt valamin. A gyöpös udvar túlsó végén, roskadozó pajta mögött, újra volt egy kapu. De ez nem volt ám rozoga és időtől szürke, mint az, amelyiken behajtottam, hanem vadonatúj. S kaputól kétféle magos szögesdrótkerítés metszett bele kétoldalt az erdőbe, vadonatúj az is. A kapun pedig nagy, piros betűs tábla: „No Trespasing!”

Leállítottam a motort, s kiszálltam a kocsiból. Alig ért földet a lábam, vedlett öltözetű, szalmakalapos vénember lépett ki a házból a tornácra, vén, rozsdás sörétes puskával a kezében.

– Keres valamit? – kiáltott alá hozzám barátságatlanul.

– Igen! – kiáltottam vissza. – Matthew Bözödit!

Az öregember lejött a rozoga lépcsőn, kezében a puskával. Arca gyanakvó volt.

– Mit akar veled?

– Hat évvel ezelőtt ismertem meg – mondtam az igazat –, s hogy erre járok újra, gondoltam: fölkeresem. Magyar vagyok én is.

Az öregember közelebb cammogott hozzám, s megrázta a fejét.

– Mister Bozodáj nem akar látni senkit – mondta lassan, szinte szánakozva –, valami baj van a fejével, tudja – tette hozzá bizalmasan –, engem a fiai fizetnek, hogy gondját viseljem, s ne engedjek föl hozzá senkit. Derék emberek a fiai, azok, bizony. Nem akarják kórházba záratni az apjokat, mint ahogy annyi sokan teszik azt manapság, hanem inkább megvásárolták neki ezt a hegyet, házat is építettek reá, hogy élhessen, ahogy jólesik neki. Bizony, derék jó emberek a fiai – bólogatott –, s derék jó ember volt ő maga is. Szomorú, hogy ide jutott...

Mintha elleste volna a gondolataimat, megsűrösödött a hangja.

– A kaput meg a kerítést védi a törvény! De egyébként is, három nagy, haragos kutya kószál odabent, szabadon, s szétszednék azt, aki átmerészkedne!

Elővettem tárcámból egy névjegyet, s ráírtam a hátára: „Jó munkát, Máté, s legyen magával a magyarok Istene!”

Átadtam a puskát szorongató vénembernek. Átvette, nézte, forgatta a kezében.

– Mit tegyek ezzel?

– Adja át Máténak – feleltem –, s legyen magukkal az Isten!

Azzal visszaültem a kocsiba, begyújtottam a motort, s kifordultam a kis gyöpes udvarról, ki az elhanyagolt dűlőútra, s lefele a völgynek. Mikor visszapillantottam a vállam fölött, az öregember még mindig ott állt egyhelyben, homlokára fölbökött szalmakalappal, egyik kezében az ócska puskát lógatva, másikkban a Máténak szóló üzenetet.

Néhány hónapra rá, aprócska csomagot leltem a postám között. Föladó nem volt rajta, de a postabélyegző szerint Pumpkintownban adták volt föl, Észak-Karolinában. Kicsike doboz került elő a csomagból, s három újságkivágás. A dobozban, vatta között, gyönyörű nagy csiszolt rubin, piros, akár a vércsepp. Egyik újságcikk arról adott hírt, hogy egy Bozodi Enterprises nevezetű vállalat megvásárolt egy tizenkét szigetből álló szigetcsoporthoz valahol a Csöndes-óceánban, kétszázmillió dollárért. A másodikban egy észak-karolinai újságíró hosszasan méltatta Matthew Bozodi képviselőjelöltet, s a harmadik valami egyetemi kiadványból származhatott, s arról számolt be, hogy Professzor Aaron Bozodi történelemtanár valami nemzetközi történészkonferencián megcáfolta a románok dákoromán eredetét, s bebizonyította, hogy mai hazájukba, de különösképpen Erdélybe, mint bevándorlók szivárogtak be, ahol ahelyett, hogy beolvadtak volna a befogadó ország népébe, arra használták föl a magyar nemzet türelmességét és demokratikus gondolkodását, hogy ott megerősödjék, és két világháború zűrzavarát fölhasználva, Romániához csatolják az ezeréves Magyarország keleti részét.

Levél nem volt sehol. Azonban a rubint tartalmazó kis fehér dobozka hátuljára volt rákavarva, szögletes betűkkel, néhány szó: „Haladunk lassacskán!”

(Idő rostájában, Katolikus Magyarok Vasárnapja 1981-es évkönyve)